

Az áruló „zsíros kalap”

A Tiszatáj 1953. áprilisi számában megjelent Batki Jenő: Kubikosok c. novellája. Általában elismerésben részesült. A baj ott kezdődött, hogy valakinek kezébe került Kovai Lőrinc: Áradat c. regénye, és legnagyobb csodálkozására, ismerősnek tűnt előtte a mű első kilencven lapjának egy s más része. A rejtély hamar megoldódott, mert a csodálkozó olvasó ismét elővette az említett Tiszatájat, egymás mellé tette Batki és Kovai írását, és felfedezte, hogy közönséges plagizálással és még közönségesebb plagizátorral áll szemben. Ez a felismerés nem igényelt különös éleselmjűséget, csak egy kicsit is jó szemet és a szép képek, jelzők iránti fogékonyságot, hiszen Batki írásában bárki felismerheti Kovai regénye első tizenkét fejezetének sűrítését.

Miről ír Kovai könyve első kilencven oldalán?

Egy kubikoscsapat munkából tart hazafelé, kereset és új munkára való kilátás nélkül. Pócsi József érkezik haza legelőszőr faluvégi otthonába. Otthon üres a kamra, éheznek a gyerekek. De hamarosan új munkalehetőségről tájékoztatja Arany-Tóth Ernő. Pócsi el is megy csapatával a nagy gátépítkezéshez és munkába áll. A munkaviszonyok elviselhetetlenek, a sérelmek feltornyosulnak és kubikos-sztrájkot robbantanak ki, amit a csendőrökkel való véres összeütközés követ.

Batki novellája első részének cselekménye ugyanez! Annyi eltéréssel, hogy novellájában nem gátat, hanem utat építenek. De ez hagyján, hisz máskor is előfordult, hogy ugyanazt a témát többen is feldolgozták. Írásának második része cselekménytelen és sematikus.

A szerkezet egyezése sem jogosítana bennünket arra, hogy mindjárt plágiumra gondoljunk, bár ezt a hasonlóságot már jobban meg kell fontolni. Kovai tájleírásait nyit, Batki szintén. A táj anyaga mindkét írásban ugyanaz: Nyárutó; estefelé, de még erős napsütés, közeli folyó, mocsárszag, szürkésfehér por, vadlibák stb. A főszereplők egyik írásban sem mutatnak még nagyobb aktivitást. A cselekménybe csak akkor kapcsolódnak bele tettelesen, amikor az új munkahelyre kerülnek. Batki teljesen úgy bonyolít, mint Kovai. Az eseményeket ugyanabban a sorrendben és ugyanolyan szerkesztői fogásokkal vezeti. Novellája tetőpontjául a tizenkettedik fejezet nagy tömegjelenetét választotta, amelyben a sztrájk és a csendőrsortűz játszódik le. A szerkezet további összehasonlítása nem lehetséges, mert itt Batki átkapcsolt a mába, és „sikraszállt” a választás mellett, mivel a választási agitáció éppen akkor, 1953. tavaszán volt aktuális.

A szerkezet hasonlóságánál sokkal jobban érezhető a jellemek egyezése. A regény első része nem ad teljes képet a jellemekről. Ezt Batki is észrevette, és mivel megtanulta, hogy a novella kialakult jellemeket ábrázol, szereplői jellemét az egész regény alapján rajzolta meg. Tehát itt is érvényesítette sűrítő „tehetségét”. A neveket természetesen megváltoztatta és keverte, de a nevek behelyettesítése nem homályosította el üzemét. Kovai Pócsi Jóskája és Batki Papp Jánosa közé egyenlőségjelet tehetnénk azzal a megjegyzéssel, hogy Papp János nem az első kilencven oldal, hanem az egész kötet Pócsi Jóskája. De milyen együgyű névváltoztatás ez! Talán azért egyezik a két főhős monogramja, mert következetes akart lenni Batki az átírásban? Kovai Szabójának jelleme teljesen egybevág Batki Balogh Ferencének jellemével. Mindkettő a városiakra apellál, s a cselekményben is teljesen azonos szerepük van. De Batki ügyes akart lenni, s mivel a Tiszatáj szegedi folyóirat, az ő Balogh Ference a szegedi kendergyár munkásainak sztrájkjával példázgatózik. Mégis csak kell adni az írásnak valami lokális jelleget is. Legpontosabban a feleség megrajzolásában követte Kovait. Csak röviden jellemzi Papp Jánosnét, de mindenben Kovai szerint. Pócsi Jóskára panaszkodik felesége, hogy „nem tud vigyázni, mint más ember”. Batki ezt úgy variálja, hogy Papp Jánost a kamrában álltja, mert felesége szavaival élve: „Még a négy gyerekről sem tud gondoskodni, vigyázni kell...”

Ezek az egyezések csak a tudatos összehasonlítás során váltak ismeretessé, de vannak azonosságok, amelyek szemmel is érzékelhetők. Batki ugyanis nemcsak a

cselekményt, a szerkezetet és a jellemeket vette át, hanem a legszebb képeket, sőt mondatokat, és ezeket másként stilizálva beépítette írásába. Úgy gondolta, nem fog szégyént vallani Kovai tollával, sőt nagy lesz, író lesz! Mohó étvágygal kezdett Kovai képeinek selejtezéséhez, és kiemelte írásához a legszebbeket. Nem gondolt arra, hogy azok a képek másoknak is tetszenek, mások emlékezetében is megmaradnak, és valaki felismerheti ollózó tevékenységét, írói munkájának lényegét. A „zsíros kalap“ és a „port füstölőgő talicskakerék“ voltak közvetlen áruelő.

De lássuk egymás mellett az áruló képeket és a stilizált mondatokat.

Kovai: „Felettük egyetlen roppant, vakítóan fehér felleg szállott.“

Batki: „Fejük felett szinte egyetlen hatalmas, vakítóan fehér felhő száll.“

Kovai: „A talicskakerék port füstölögve forgott végtelen útján.“

Batki: „A hosszú utat bejárt talicskakerék port füstölögve forog megint végtelen útján.“

Kovai: „Az emberek hallgattak. Délelőtt még néha egy szó, egy érdes tréfa hullott a keréköörgésben, de most a hőség kiégette a kerek, zsíros kalap alól a gondolatot.“

Batki: „Valamennyien hallgatnak. Délelőtt még néha szólt valaki, de most már a hőség és fáradság kiégette a kalap alól a gondolatot.“

Kovai: „A nap vörös korongja most érte a pusztát szélét... Valahol tisztán, szinte zengőn gáogtak a vadlibák és a láthatatlan folyó felől mocsárszag sodródott.“

Batki: „Esteledik. Messziről vadlibák húznak el az égen. A folyó felől vízszagot hoz az esti szél.“

Kovai: „Egy alacsony, felgyúrt-nadrágú kubikos leállította talicskáját, és levette fejéről kerek kalapját. Hát, jóéccakát emberek...“

Batki: „Papp János kiválik a sorból. Leveszi fejéről a sok fogástól zsíros kalapját. s elköszön: — Jóéccakát, emberek...“

Amikor a kubikosok sztrájkba lépnek, a főmérnök az alispánnal akarja elosztani a zavargásokat. Erre az alispán: — Majd én beszélek velük. Batki ebbe a képletbe intézőt és bárót helyettesít. A báró: „— Na, majd én beszélek velük.“ A mondatrészek egyszerű felcserélésével, a mondat bővítésével vagy leegyszerűsítésével formálta át Batki Kovai több mondatát is. Ha ehhez hozzátesszük még azt is, hogy mindkét írás tömegjelenete az urak hintaja körül játszódik le, vagy hogy a csendőrök mindkét írásban a főkolompot keresik, felesleges szaporítani a szót a két írás további egybevetésével.

De van a novellának egy másik, egy — az eddigiek szerint — önálló része is. Ez Batkié! Ezt senki sem fogja tőle elvitatni! Erről azonban jobb nem beszélni. Teljesen sematikus. Papp János már idős ember, tszcs-tag, akinek igen jól megy a sora. Fiának motort vett, lánya egyetemi hallgató, másik fia mi lenne, ha nem katonatiszt!

Papp János ebben a részben olyan, amilyennek szerettük akkoriban ábrázolni a parasztembert. Az is tény, hogy nem Batki az első, aki így helyezte el a parasztsalád gyermekeit a társadalomban.

Egyetlen jogos kérdés van még hátra: „*Mi vezethette a szerzőt a plagizáláshoz?*“ Ó volna hivatott válaszolni, de egy-két lehetőséget mi is megkockáztatunk. Anyagi önzés? A csekély írói honorárium, amit a szerényen fizető Tiszta és a Délmagyarország biztosított számára? Vagy az olcsó tündöklés, a mások tollával való ékeskedés? Vagy talán csak egy megtévedt fiatalemberrel állunk szemben?

A Szegedi Írócsoporthoz igen sok fiatal, kezdő író tart számon. Köztük olyanokat, akiknél még egy tollvonás sem jelent meg nyomtatásban. — Érdekes, de természetes, hogy ezek az emberek mégsem ollóznak. Meg tudják választani az igazi utat az írói elismeréshez. Tanulnak állandóan és makacsul, hogy írókká váljanak. Mások tollával senki sem fog elismerést szerezni, mert kibújik a szög a zsákból és az igazi szerző a lopott novellából.

B. J. és S. J.